

Malmö högskola
Lärarytbildningen
Individ och samhälle

Examensarbete
10 poäng

Rättvis och likvärdig betygssättning?

- En undersökning om tre lärares syn på huruvida betygen i dagens svenska gymnasieskolor är rättvisa och likvärdiga.

Right and equivalent grade subsidence?

- A survey about three teachers' sights on whether the grades in today's Swedish comprehensive upper secondary schools are right and equivalent.

Johan Andersson

Lärarexamen 200 poäng
Samhällsvetenskap och lärande
Vårterminen 2006

Examinator: Lars Pålsson-Syll
Handledare: Bengt Cederberg

Sammanfattning

Denna uppsats syftar till att, utifrån intervjuer med tre lärare, ta reda på deras syn angående om betygen i dagens svenska gymnasieskolor är rättvisa och likvärdiga.

Både Skolverket och intervjupersonerna ger en negativ bild angående en rättvis och likvärdig bedömning och betygssättning. Intervjupersonerna ser en avsaknad av diskussioner om vilka kunskaper som ska bedömas. De menar även att många lärare inte kan sina betygskriterier.

Även om de enskilda intervjupersonerna inte tror att det finns en likvärdighet i betygssättningen ser jag dock ett positivt mönster i de tre intervjuerna. Jag kommer fram till att intervjupersonerna bedömer och betygssätter eleverna utifrån samma premisser. Jag tolkar det som att eleverna i dagens svenska gymnasieskolor, utifrån de tre intervjuer som genomförts, kan räkna med en rättvis och likvärdig betygssättning.

Nyckelord: Rättvisa, likvärdighet, gymnasiebetyg, dialog och objektivitet.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	7
1.1 Syfte och frågeställningar.....	7
2. Metod	9
2.1 Urval.....	10
2.2 Datainsamlingsmetoder	11
2.3 Procedur	13
3. Litteraturgenomgång	14
3.1 Bakgrund	14
3.1.1 Det absoluta betygssystemet	14
3.1.2 Det relativa betygssystemet.....	15
3.1.3 Det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet	15
3.2 Läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)	18
3.3 Kursplan (Samhällskunskap A).....	19
3.4 Skolverkets syn och kritik	21
4. Resultat.....	25
4.1 Intervju A	25
4.2 Intervju B.....	29
4.3 Intervju C.....	33
5. Analys.....	38
6. Avslutande diskussion.....	43
7. Referensförteckning	45
7.1 Tryckt litteratur	45
7.2 Intervjuer	46

1. Inledning

I Sverige har vi idag ett mål- och kunskapsrelaterat betygssystem. Lärarna kan välja olika tillvägagångssätt så länge eleverna når fram till de mål som fastställs i läroplaner och kursplaner? Lärarnas valfrihet är således stor men deras rätt att fritt välja metod behöver inte enbart vara positivt. När jag har varit ute på Verksamhetsförlagd tid (VFT) har jag fått uppfattningen av att många lärare tycker att dagens betygssättning inte är rättvis och likvärdig. Det verkar som om olika lärare värdesätter olika kunskaper och att de tolkar de ganska vida och opreciserade betygskriterierna på olika sätt. Detta framkom även i Skolverkets *Nationella kvalitetsgranskningar 2000: betygssättningen* som menar att:

Andelen elever med VG och MVG i kärnämnescurserna (svenska A, matematik A, samhällskunskap A) är betydligt högre på NV [Naturvetenskapsprogrammet] än på HR [Hotell- och restaurangprogrammet] och FP [Fordonsprogrammet], oavsett skola [...] Alla elever oavsett program skall bedömas efter samma kriterier i de så kallade kärnämnen i gymnasial utbildning. Kärnämneslärare har uppgivit att de inte tillämpar samma betygskriterier för elever på program med yrkesämnen respektive på studieförberedande program. De hävdar att det inte är möjligt att tillämpa samma kriterier. Undervisningen uppvisar stora skillnader mellan programmen, vilket innebär svårigheter att jämföra kunskapsnivåer och bedöma likvärdighet [...] Bland skolledare hävdas att lärare har svårt att se att eleverna kan använda olika stoff och ändå nå samma mål. Det blir lätt ett relativt system trots allt.¹

1.1 Syfte och frågeställningar

Det är läraren som ska sätta betyg och dessa ska vara rättvisa, likvärdiga och jämförbara. Detta är viktigt då lärarens bedömning av elevens studieresultat inverkar på elevens förutsättningar för vidare studier och framtida jobb. Ponera att betygen inte är rättvisa,

¹ Skolverket, 2000, s. 43- 44.

likvärdiga och jämförbara. Vad skulle det innebära för eleverna i de svenska gymnasieskolorna?

Syftet med uppsatsen är att ta reda på lärarnas syn på huruvida eleverna i dagens svenska gymnasieskolor kan räkna med att få en rättvis och likvärdig betygssättning. Detta ämnar jag göra genom att intervjua tre lärare som har erfarenhet av undervisning på dels praktiska och dels teoretiska program. På så sätt kan jag få en inblick i om det finns en skillnad på lärarnas syn och tillämpning av betygskriterierna beroende på om undervisningen bedrivs på ett praktiskt eller på ett teoretiskt program i gymnasieskolan. Uppsatsen har alltså ett gymnasieskole- och lärarperspektiv d.v.s. undersökningen görs på gymnasieskolor och utgår från vad lärarna tycker.

För att uppnå syftet med uppsatsen ställer jag följande frågor på materialet:

- Hur ser intervjupersonerna på skolan?
- Hur ser intervjupersonerna på eleverna?
- Hur ser intervjupersonerna på lärarens uppgift?
- Hur ser intervjupersonerna på bedömning, betyg och betygskriterier?
- Hur ser intervjupersonerna på om likvärdighet finns när det gäller betygssättning?

2. Metod

Jag vill redan i början av metodavsnittet klargöra vad jag menar med dels intervjuer och dels med kvalitativ metod. Min beskrivning av intervjuer tar sin utgångspunkt från etnologen och intendenten vid Nordiska museets Dokumentationsavdelning Barbro Bursell. En intervju är för henne detsamma som att en person talar om ett ämne som intervjuaren vill veta mer om.² Vidare menar hon att om man vill komma åt en individs upplevelser, funderingar och värderingar är en intervju det bästa redskapet.³

För att beskriva den kvalitativa metoden tar jag hjälp av Mogens Kjaer Jensen som är verksam vid Sociala Forskningsinstitutet i Köpenhamn. Enligt honom är den kvalitativa metoden praktisk om man mer ingående vill studera något⁴ då intervjuaren kan ställa många frågor om ett specifikt område.⁵ Kvalitativa undersökningar yppar sig således alldeles utmärkt om man vill tränga in på djupet av ett speciellt problem eller en specifik frågeställning. Anledningen till detta menar Bo Johansson, fil dr i psykologi och Per Olov Svedner, universitetslektor i svenska, båda verksamma vid institutionen för lärarutbildningen vid Uppsala universitet, är att frågorna kan anpassas utifrån intervjupersonens svar då inte mer än frågeområdena bestämts på förväg. Detta innebär i sin tur att intervjupersonen kan ge detaljerade svar på det som intervjuaren vill ha svar på.⁶

Jag vill även redovisa några av de problem som finns dels med kvalitativ metod och dels med intervjuer. Problemen med den kvalitativa metoden ligger enligt Kjaer Jensen hos exaktheten och noggrannheten.⁷ Han ser även problem med intervjuer som genomförs för att ta reda på en persons föreställningar och inställningar. Exempelvis kan intervjupersonen tala osanning för att inte hamna i dålig dager eller för att de uppgifter som framkommer kan åsamka andra

² Bursell, 1993, s. 14.

³ a.a, s. 26.

⁴ Kjaer Jensen, 1995, s. 39.

⁵ a.a, s. 64.

⁶ Johansson & Svedner, 2001, s. 25.

⁷ Kjaer Jensen, 1995, s. 64.

personer skada.⁸ Denna uppfattning delas av forskaren vid Stockholms universitets etnologiska institution Lena Gerholm som menar att det vid intervjuer med syftet att komma åt intervjupersonens personliga uppfattningar är svårt att veta om uppgifterna stämmer. Som exempel kan nämnas att beroende på vem som gör intervjun anpassas intervjupersonens uppfattningar.⁹ Även Bursell har uppmärksammat problem med intervjuer och menar att det som är intervjuernas ros också är det som för det mesta får motta ris, nämligen öppenhet och närheten.¹⁰ Trots problemen tycker jag att fördelarna överväger och jag försökte aktivt motverka ovanstående problem. Jag försökte att upprätta ett intervjuklimat som präglades av öppenhet och ärlighet genom att jag exempelvis talade om för intervjupersonerna att de skulle vara anonyma i uppsatsen.

2.1 Urval

Min uppsats ämnar undersöka hur intervjupersonerna ser på om eleverna i dagens svenska gymnasieskolor kan räkna med att få en rättvis och likvärdig betygssättning? Mitt intresse för att göra denna undersökning väcktes under den senaste VFT perioden. Då jag utgår från ett gymnasieskole- och lärarperspektiv var det självklart att jag skulle intervjua lärare med erfarenhet av undervisning på de båda olika programmen. Jag kom därför redan under den senaste VFT perioden överens med en av lärarna att jag skulle intervjua honom. När dagen för intervjun väl kom letade jag även upp två andra lärare på samma skola och genomförde intervjuer med dem. Antalet intervjuer var således tre och då jag tyckte att jag hade fått fram mycket användbart material var jag nöjd med det.

När jag skriver att jag gjorde tre intervjuer är detta dock inte hela sanningen. Jag gjorde de facto fyra intervjuer men vid den ena intervjun, den första, uppstod oförutsedda tekniska problem. Ingenting av den nästan 50 minuter långa intervjun fastnade på den Mp3 spelare som jag använde vid inspelningarna. Då jag helt förlitat mig på att tekniken skulle fungera tog jag inga anteckningar under tiden. Jag ville vara delaktig i intervjun och ställa följdfrågor och förklara vad jag menade om det behövdes. Jag fick istället sätta mig ner efter intervjun och försöka sammanställa det som framkommit. Jag tänkte först att jag skulle skicka iväg denna

⁸ a.a, s. 110-11.

⁹ Gerholm, 1993, s. 44.

¹⁰ Bursell, 1993, s. 26- 27.

sammanställning till den berörda läraren, som menade att det inte behövdes då hon stod för det hon sagt. Jag valde dock i slutändan att inte ta med denna intervju då enligt Bursell intervjuer som spelats in har en stor vetenskaplig betydelse. Det bekräftar att intervjupersonerna uttalat de ståndpunkter som redovisas.¹¹ Jag tog därför istället kontakt med en kurskamrat som jag visste kände till en lärare som undervisar på både ett praktiskt och teoretiskt program. Jag ringde henne och hon ställde gärna upp på en intervju. Ett par dagar senare genomfördes denna intervju och antalet intervjuer var tillbaka på tre, dock med den skillnaden att jag nu kunde använda mig av alla tre intervjuerna.

Intervjuperson A undervisar för nuvarande på ett teoretiskt program men har erfarenhet av undervisning på ett praktiskt program. Intervjuperson B undervisar för nuvarande på ett praktiskt program men har erfarenhet av undervisning på ett teoretiskt program. Intervjuperson C undervisar för nuvarande både på ett praktiskt och på ett teoretiskt program. Detta urval gjordes för att jag skulle få ett så stort djup som möjligt i min undersökning.

2.2 Datainsamlingsmetoder

I mina intervjuer har jag valt att ha stora och vida frågeställningar för att intervjupersonerna ska kunna prata öppet om de olika infallsvinklarna. Jag är intresserad av att komma åt deras känslor, kompetenser, erfarenheter och uppfattningar. Jag har med andra ord valt att ha s.k. öppna intervjuer. Den ämneslista jag utgick från innehöll följande frågor:

- Vilken är din syn på skolan? Är det en skola för alla?
- Vilken är din syn på eleverna?
- Vilken är din syn på programmen? Finns det en skillnad mellan praktiska och teoretiska program?
- Vilken är din syn på lärarens uppgift? Undervisning/handledning?
- Hur kan man nå en likvärdighet i dagens gymnasieskola utifrån kön, klass, etnicitet och socioekonomisk bakgrund?
- Vilken är din syn på betyg?
- Vilken är din syn på bedömning?

¹¹ a.a, s. 30.

- Vilken är din syn på betygskriterier?
- Vilken är din syn på nationella prov?

Fördelen med öppna intervjuer är enligt Kjaer Jensen att exempelvis turordningen och responsalternativen på frågorna är obundna och sådana intervjuer är därför utmärkta att använda sig av i samband med en kvalitativ undersökning.¹²

Genom att inte ha frågor med för mycket styrning hoppades jag att intervjun skulle få formen av en dialog. Min förhoppning var att lärarna skulle känna att de kunde säga vad de verkligen tycker och tänker. En förutsättning för att intervjupersonerna skulle vara så öppna och ärliga som möjligt ansåg jag vara anonymiteten. Intervjupersonerna är därför införstådda med att det bara är jag och mina opponenter som får tillgång till ljudfilerna och att de inte kommer att benämnas med namn i denna uppsats.

Vissa av de frågor som jag bad intervjupersonerna att förhålla sig till handlar om deras inställning till kolleger, elever och skolledning. Kjaer Jensen menar att kan det vara svårt att prata om dessa saker. I sådana fall är det bättre att intervjuaren inte är aktiv och ställer för många frågor.¹³ Jag försökte att i mina intervjuer ha detta förhållningssätt men det är inte alltid så lätt att ta det steget tillbaka. Framför allt inte när det blir en pinsam tystnad eller när intervjupersonen ser ut som om han/hon inte förstår. Att lämna denna auktoritära roll som intervjuare är något jag tycker att jag kunde ha gjort bättre. Exempelvis skulle jag ha kunnat låta intervjupersonerna få längre betänketid, även om jag upplevde tystnaden som obehaglig. Jag hade inte heller behövt ställa så många följdfrågor utan kunde ha låtit intervjupersonerna få spåna vidare själv utifrån den övergripande fråga som ställts. Jag tycker dock att jag blev bättre med tiden och min intervjuteknik skiljer sig mycket åt om en jämförelse görs mellan den första och den sista intervjun. Jag tror emellertid inte att min intervjuteknik har påverkat intervjuerna på något sätt. Jag uppfattar det som att lärarna är så pass kompetenta att de fick fram det de ville ha sagt även om jag emellanåt var lite väl aktiv. Genom att lyssna på intervjuerna blir det tydligt att lärarna undvek mina onödiga inlägg och förtydliganden och fortsatte att prata utifrån den övergripande fråga som ställts.

¹² Kjaer Jensen, 1995, s. 64-65.

¹³ a.a, s. 90.

2.3 Procedur

När jag tog kontakt med intervjupersonerna informerade jag dem om vad examensarbetet skulle innehålla och således syftet med intervjun. De fick även reda på att de skulle vara anonyma vilket jag, som redovisats ovan, ser som en förutsättning för att deras svar skulle vara ärliga. Jag upplyste dem också om att intervjuerna skulle spelas in, något intervjupersonerna inte hade några problem med. När jag hade gjort intervjuerna satte jag mig ner och lyssnade igenom dem på den Mp3 spelare som använts vid intervjuerna. Jag lyssnade igenom dem ett antal gånger så att jag verkligen visste vad de olika intervjupersonerna sagt. Detta använde jag mig sedan av i resultatredovisningen där bandinspelningarna kom väl till hands. Jag kunde nämligen hela tiden gå tillbaka till de olika intervjuerna och skriva ner citaten ordagrant.

3. Litteraturgenomgång

3.1 Bakgrund

3.1.1 Det absoluta betygssystemet

Sverige hade fram till slutet av 1940-talet ett absolut betygssystem. I ett sådant betygssystem finns det enligt departementsrådet på Utbildningsdepartementet Leif Davidsson, generaldirektören för Internationella programkontoret för utbildningsområdet Boo Sjögren och den förre verksjuristen och rättssakkunnige på Utbildningsdepartementet Lars Werner ett samband mellan betyget och andelen kunskaper. Avsaknaden av betygskriterier gjorde dock att läraren var obunden i sitt omdöme.¹⁴ Sambandet mellan betyget och andelen kunskaper i ett absolut betygssystem har även uppmärksamats av Henry Egidius som har mångårig erfarenhet av undervisning, pedagogiskt utvecklingsarbete och lärarutbildning. Han menar att det absoluta betygssystemet kunde användas för att man tyckte att kännedom om bestämda texter var detsamma som kunskap.¹⁵

Eleverna skulle kopiera den kunskap eller de texter som läraren la fram och för varje fel gick man ett steg nedåt i betygsskalan. Det kan således tyckas att det var ganska lätt för en lärare att utifrån en absolut betygsskala sätta betyg, att mallarna var självklara, men det fanns gott om problem. Olika lärare kunde ha olika svåra prov och när betygen fungerar som ett urvalsinstrument för högre studier uppstår problem. Egidius anser att det subjektiva tog överhanden då olika lärare hade olika kunskapsreferenser för samma betyg. Ett annat problem med ett system som är utformat på detta sätt är att det måste finnas någon som fastställer ”de

¹⁴ Davidsson, Sjögren & Werner, 2004, s. 13.

¹⁵ Egidius, 1992, s. 13.

rätta” kunskaperna. Detta passade inte alls in i den demokratiska syn som växte fram på 1960-70-talen.¹⁶

3.1.2 Det relativa betygssystemet

Att betyg i en urvalssituation måste vara jämförbara bidrog alltså det absoluta betygssystemets fall. Den relativa betygsskalan infördes med Lgr 62. Davidsson, Sjögren och Werner menar att det nya systemet innebar att betygsfördelningen angavs i procent och betyg skulle nu sättas enligt en femgradig skala.¹⁷

I och med införandet av den relativa betygsskalan löstes problemet med att de högre studieplatserna inte räckte till alla genom att vissa elever helt enkelt fick för dåliga betyg för att kunna söka vidare studier. Det fanns emellertid problem även med detta betygssystem. Förhållandet mellan eleverna ledde enligt Egidius lätt till rivalitet och genom att jämföra elevers kunskaper får man inte reda på vilken kunskap som den individuella eleven reellt förfogar över.¹⁸ Problemet med rättviseaspekten och likvärdigheten kvarstod alltså.

3.1.3 Det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet

Enligt Davidsson, Sjögren och Werner fick det relativa betygssystemet så mycket kritik att det krävdes en förändring. Betygsberedningen lade 1992 därför fram ett förslag på ett mål- och kunskapsrelaterat betygssystem. Processen i elevernas utveckling av kunskaperna ställdes i fokus och det skulle finnas allmängiltiga betygs-kriterier.¹⁹

I ett betygssystem som är uppbyggt på detta sätt är det viktigt att utgångspunkten tas från fastställda mål och kunskapsnivåer²⁰ och att de kunskaper en elev besitter bedöms utifrån kursplanernas kunskapsmål. Följande betyg ska användas: Icke godkänd (IG), Godkänd (G), Väl godkänd (VG) och Mycket väl godkänd (MVG).²¹ Då betyget fortfarande måste användas

¹⁶ a.a, s. 15-16.

¹⁷ Davidsson, Sjögren & Werner, 2004, s. 14.

¹⁸ Egidius, 1992, s. 19.

¹⁹ Davidsson, Sjögren & Werner, 2004, s. 16.

²⁰ a.a, s. 83.

²¹ a.a, s. 27.

som ett urvalsinstrument är det av största vikt att betygen är jämförbara, rättvisa och likvärdiga. Förutom kursplanerna togs det därför fram betygskriterier.²² Egidius menar att målstyrningen innebär att vi ska nå upp till på förhand uttryckta mål men att vägen dit kan skilja.²³ Lärarna ska utifrån de uppställda målen bedöma elevernas kunskap, informera eleverna om deras läge och se till att de vet vad som begärs av dem för att de ska få ett visst betyg.²⁴

När betygskriterierna skulle tas fram tog Skolverket enligt Davidsson, Sjögren och Werner hjälp av personer som var aktiva i den pedagogiska verksamheten. De ville att kriterierna skulle vara realistiska d.v.s. kriterierna för G skulle inte sättas för högt. Kriterierna skulle även vara relativt oprecisa då lärarnas och elevernas handlingsutrymme ansågs vara viktigt.²⁵ Betygskriterierna tog även sin startpunkt i kursplanerna som anger kursens krav d.v.s. vad alla elever ska uppnå. Denna kunskapsnivå konkretiseras och preciseras i betygskriterierna för G-nivån. VG och MVG får en elev om han/hon har kunskaper utöver de som behövs för G d.v.s. besitter fler eller mycket fler kunskaper än vad som är kursens krav. Det fastslogs även att undervisningstiden ska räcka för att eleverna ska nå G och betygskriterierna ska vara positiva d.v.s. fokusera på elevens bra sidor och inte på de dåliga.²⁶

Sammanfattningsvis kan man säga att vi rört oss från en utbildningssituation som var fokuserad på läraren och vad denna lärde ut till en situation som sätter eleven i centrum. Vi har med andra ord rört oss från ett positivistiskt synsätt som enligt Egidius fokuserar på notering och sammanfattande av fakta²⁷ mot ett synsätt som kan benämnas som hermeneutiskt och fenomenologiskt. Det innebär att fokus läggs på det personliga och reella och eleverna får fördjupa sig i och jämföra olika förklaringar av en specifik företeelse. Eleverna får på så sätt en inblick i hur folk uppfattar saker och ting.²⁸ Fenomenologi innebär att vi människor blir kritiska och reflekterande genom att känna till hur vi förstår och framställer saker och ting.²⁹ Fenomenologin har inom pedagogiken fått beteckningen fenomenografi. Man följer hur en människas vetande förändras i takt med att personens

²² a.a, s. 28-31.

²³ Egidius, 1992, s. 24.

²⁴ a.a, s. 37.

²⁵ Davidsson, Sjögren & Werner, 2004, s. 90-91.

²⁶ a.a, s. 93-94.

²⁷ Egidius, 2002, s. 141.

²⁸ a.a, s. 149-151.

²⁹ a.a, s. 153-154.

erfarenhet och förtrogenhet med ett specifikt ämne ökar.³⁰ Vi ska som lärare inte längre samla data och poängsätta registrerbara och observerbara beteenden utan vi ska istället bedöma händelseförloppet, meningen, innebörden och värdeladdningar.

Trots att det nu finns utförliga kursplaner och betygskriterier, vars syfte är att underlätta för den enskilda läraren vid betygsättning och bedömning, finns det fortfarande en risk att både rättvisan och likvärdigheten blir lidande. Lärare tolkar de ganska vida, oprecisa och i vissa fall orealistiska betygskriterierna olika. Detta kan leda till att bedömningen och betygssättningen sker på olika grunder. Läraren är alltså fortfarande relativt fri i sin bedömning vilket kan innebära att eleverna upplever systemet som orättvist. Risken att likvärdigheten mellan skolor i olika kommuner men även inom samma kommun och till och med mellan olika program på samma skola brister är överhängande.

Professorn i pedagogiskt arbete vid Högskolan i Jönköping och i didaktik vid Göteborgs universitet Tomas Kroksmark har undersökt om dagens betygssystem är uppbyggt på ett bra och fungerande sätt. Hans menar att målen är omöjliga att förstå och att de därför är problematiska att använda sig av i undervisningen.³¹ Han funderar även på målens och kriteriernas faktiska relevans när det är i diskussioner mellan exempelvis olika lärare och olika skolor som en gemensam kunskapssyn kunskapskrav skapas.³² Kroksmark presenterar dock ingen lösning på problemet utan nöjer sig med att konstatera att:

Målbeskrivningarna blir för många och detaljerade, alltför ojämna i en jämförelse mellan olika ämnen, alltför svagt utvecklade då det gäller bestämning och konkretisering och blir därför svåra att omsätta i skolans praktik [...] de ingredienser som ingår i och som konstituerar den målrationala skolan är svagt grundade, oklart utvecklade och samordnade [...] Fortbildning förefaller mig inte vara det effektiva medlet för att råda bot mot svårigheterna. Istället fordras det ett byte av grundläggande tankeordning kring lärande, målbeskrivande och kunskapsbedömning.³³

Trots uppenbara problem med mål och kriterier kvarstår faktum. Vi har i dagens skola ett mål och kunskapsrelaterat betygssystem. Ett sätt att komma till rätta med problemen är att det skulle finnas ett utbyte av tankar och idéer mellan olika skolor. Rektorn har ett faktiskt ansvar

³⁰ a.a, s. 157.

³¹ Kroksmark, 2002, s. 59.

³² a.a, s. 72.

³³ a.a, s. 74-75.

för att sådana samtal kommer till stånd. De lärare som jag pratat med (både i intervjuer till denna uppsats och i kollegiala samtal ute på VFT: n) upplever dock resursbristen vara så stor att det inte finns tid för ovan nämnda utbyte. Vad säger våra styrdokument om hur rättvisan och likvärdigheten ska säkerställas?

3.2 Läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94):

Läroplanen börjar med att slå fast att skolväsendet har sin grund i demokratin. Skolan ska stå för värden såsom att alla människor har lika betydelse och jämställdhet mellan könen.³⁴ Vidare står där att eleverna ska tränas för ett livslångt lärande då de ska ges kunskaper i att hitta och utnyttja ny kunskap.³⁵ Läroplanen konstaterar även att undervisningen ska ta sin grund i elevernas villkor och bakgrunder. Detta innebär att även om utbildningen ska vara jämngod i hela Sverige är läraren relativt fri i utförandet av undervisningen med förbehållet att de nationella målsättningarna nås. Skolan måste således hela tiden fråga sig vilket stoff som ska finnas med i undervisningen, hur man ska arbeta och sedan undersöka hur detta fungerar i praktiken. På det sättet kan en skola förbättras. Målet för gymnasieskolan är att bereda eleverna för vidare studier och ett yrkesliv.³⁶

Som redan nämnts ett antal gånger har vi i Sverige ett mål och kunskapsrelaterat betygssystem. I Lpf 94 finns således en del mål som skolan ska uppnå (mål att sträva mot) och mål som visar på vad eleverna minst ska ha uppnått när de lämnar skolan (mål att uppnå). Nedan följer ett axplock av de både målen:

Mål att sträva mot: Eleverna ska få kunskaper som de har nytta av och kunna använda dessa som verktyg för att lösa olika uppgifter de kommer att ställas inför. De ska även lära sig att bli granskande och analyserande. Det är viktigt att eleven lär sig att tro på sig själv och lär sig att ta ansvar för sina studier. Förutom att eleven ska få pröva på hur det är att arbeta själv ska

³⁴ Svensk facklitteratur, 2005, s. 92

³⁵ a.a, s. 94.

³⁶ a.a, s. 93 och 95.

även grupparbeten förekomma. Anledningen till detta är att eleven ska öva upp en vördnad för andra personer.³⁷

Mål att uppnå: Eleven ska ha tränats i att granska, värdera och analysera. Efter eleven har gått ut skolan ska han/hon därför exempelvis kunna debattera olika frågor.³⁸

Förutom dessa båda målen **ska läraren:** Ha elevernas bakgrund som utgångspunkt. Läraren ska se till att eleverna sporras, förbättras och tar individuellt ansvar för sina studier. Eleverna måste därför få experimentera med metoden och det måste finnas en jämvikt mellan praktiska och opraktiska kunskaper. Det är viktigt att läraren agerar som handledare och som ett stöd för eleverna. För att eleverna ska känna sig delaktiga är det viktigt att läraren lägger upp undervisningen i samspråk med eleverna. Stor vikt läggs även i läroplanen på att lärarna samarbetar dels med varandra och dels med hemmen samt att eleverna kontinuerligt meddelas om vad de är bra på och vad de behöver förbättra. Läraren ska betygsätta eleven utifrån alla de upplysningar som finns om elevernas kunskaper vilket innebär att undervisningen måste vara allsidig och att validering ses som något positivt.³⁹

3.3 Kursplan för Samhällskunskap A

Då två av de tre lärare som jag har intervjuat undervisar i samhällskunskap valde jag denna kursplan. Genom att ha med en kursplan i litteraturgenomgången vill jag visa på hur betygsriterierna är uppbyggda och formulerade.

Kursplanen betonar att eleven ska stärka sin förmåga att använda sig av ett demokratiskt arbetssätt, olika kunskapskällor och metoder. Det är viktigt att eleverna är insatta i och tänker igenom samhällsfrågor, hur ståndpunkter, förhållningssätt, åsikter och värderingar uppstår och bildas.⁴⁰

³⁷ a.a, s. 97, 100 och 101.

³⁸ a.a, s. 99.

³⁹ a.a, s. 99-103.

⁴⁰ a.a, s. 154.

Kriterier för betyget godkänt:

Eleven redogör för individens rättigheter och skyldigheter i samhället samt för de grundläggande mänskliga rättigheterna.

Eleven beskriver samhällsfrågor ur historiska och nutida perspektiv samt anger orsaker och konsekvenser till dessa.

Eleven söker, väljer ut och ställer samman fakta från olika källor.

Eleven redogör för och exemplifierar hur olika idéer och värderingar uppstår och formas i samhället.

Kriterier för betyget Vål godkänt:

Eleven diskuterar och reflekterar över vikten av att leva efter rättigheter och skyldigheter i samhället samt de grundläggande mänskliga rättigheterna.

Eleven analyserar och värderar samhällsfrågor ur olika perspektiv.

Eleven värderar olika källor samt använder någon samhällsvetenskaplig metod.

Eleven analyserar idéer och värderingar utifrån såväl ett individ- som ett samhällsperspektiv.

Kriterier för betyget Mycket väl godkänt:

Eleven drar slutsatser och föreslår lösningar på olika samhällsfrågor.

Eleven arbetar med olika typer av material, bedömer tillförlitligheten hos olika källor samt visar i sitt arbete ett kritiskt förhållningssätt till fakta, tolkningar och värderingar.

Eleven analyserar hur olika samhällsförhållanden påverkar och förklarar människors livsvillkor.⁴¹

Kursplanernas uppnåelsemål och betygskriterierna är alltså de hjälpmedel som erbjuds lärarna. Kursplanernas uppnåelsemål anger G-nivån och de ska konkretiseras och preciseras i betygskriterierna. Eleverna ska betygsättas utifrån den nivå de befinner sig på vid kursens slut.

Davidsson, Sjögren och Werner menar att två saker är viktiga för att vi ska få ett fungerande betygssystem. Den första innebär att lärarna på ett bra sätt upplyser eleverna om kunskapskraven för de olika betygen och den andra går ut på att lärarna kan fastställa om dessa kunskapskrav nåtts.⁴² Fördelen med ett betygssystem som är uppbyggt så här är att eleven redan från början, förutsatt att läraren för en dialog med eleverna, vet vad som krävs för en viss nivå och att betyget därför inte kommer som en chock för dem. Davidsson, Sjögren och Werner menar vidare att hur en kurs läggs upp och hur den genomförs får konsekvenser för eleverna på så sätt att de kan tillämpa sig fakta, förståelse, färdighet eller förtrogenhet. Dessa kunskapsformer kan beskrivas med aktiva verb där fakta och förståelse

⁴¹ a.a, s. 154-155.

⁴² Davidsson, Sjögren & Werner, 2004, s. 84.

kan skildras med känna igen, återge, redogöra och förklara, färdighet kan framställas med att kunna utföra, använda och tillämpa medan de aktiva verben för förtrogenheten kan beskrivas med att värdera, se helheter, analysera och bedöma.⁴³

3.4 Skolverkets syn och kritik

Eleverna ska alltså utvecklas till självständiga och ansvarstagande individer och då eleverna hela tiden ska få information om vad det är som läraren betygsätter och vad som krävs för de olika nivåerna ska det leda till att betygen uppfattas som likvärdiga och rättvisa. Dialogen mellan läraren och eleven är således av utomordentlig vikt. Detta påpekas även av Skolverket i skriften *Nationella kvalitetsgranskningar 2000: betygssättningen*. De menar att likvärdighet för eleverna innebär likadana kunskaper och att eleverna har inställningen att kvantitet är lättare att jämföra än kvalitet. Det är således angeläget att eleverna förstår att kunskapskvaliteterna kan skilja sig åt. Det är när de inte förstår det som föreställningen om orättvisa uppkommer.⁴⁴

En positiv bild som Skolverket förmedlar är att huvuddelen av eleverna och deras föräldrar underrättas om kursplanernas mål och vad betygskriterierna innebär. Positivt är även att de flesta skolor har privata samtal med eleverna och att fokus under dessa samtal tycks ligga på elevernas lärande och deras framsteg. Skolverket uppfattar det dock som att merparten av eleverna har problem med att förstå målens och kriteriernas betydelse. Problemet gäller även lärarna då de tycker att det svåra språk som används i betygskriterierna gör det svårt för dem att förklara betygskriteriernas innebörd för eleverna.⁴⁵

När rapporten kommer in på hur vi ska arbeta för att säkra en likvärdig och rättvis betygssättning blir bilden dystrare. För att likvärdighet och rättvisa ska uppnås krävs samtal och samverkan. Enligt Skolverket saknas dock meningsutbyten och samarbete vilket resulterar i uteblivna diskussioner om vilken kunskap som ska mätas och en avsaknad av ett samarbete runt betygssättningen. Negativt är även att Skolverket uppfattar det som att den övervägande delen av eleverna har en kritisk inställning till betygssättningen. Eleverna anser

⁴³ a.a, s. 87- 88.

⁴⁴ Skolverket, 2000, s. 16.

⁴⁵ a.a, s. 19-20.

att betyget man får i de flesta fall beror på vilken lärare man har. Skolverket belyser även att avsaknaden av ämnesarbetslag (vi har i dagens skola ämnesövergripande arbetslag, författarens anmärkning), som är ett naturligt forum för diskussioner om krav, kriterier och likvärdig betygsättning, är ett stort minus.⁴⁶ Sammanfattningsvis kan man säga att Skolverket i sin nationella kvalitetsgranskningsrapport kom fram till:

Skolverket har vidare i dessa beslut uppmärksammat kommunerna på vikten av att eleven och dennes vårdnadshavare får god insikt i bedömningsgrunderna. Skolverket påpekar att en förutsättning för en likvärdig och rättvis betygssättning är att kommunen tar ansvar för att en kontinuerlig diskussion förs kring kunskapssyn och lärande. Öppenheten i betygssystemet kräver att läraren kan redovisa på vilka grunder betygssättning sker, och tydlighet krävs inte minst vad gäller betyget MVG.⁴⁷

Skolverkets nationella kvalitetsgranskning av betygssättningen år 2000 ledde i sin tur fram till att Skolverket år 2004 gav ut skriften *Likvärdig bedömning och betygsättning: allmänna råd och kommentarer*. Skolverket tyckte att denna skrift var nödvändig då:

Skolverket genomförde under år 2000 en nationell kvalitetsgranskning av betygssättningen i ett stort antal skolor i olika kommuner. Granskningen visade att det fanns stora skillnader när det gäller förutsättningarna för en likvärdig bedömning av elevernas kunskaper. Skillnaderna gällde t.ex. att förståelsen av tankarna bakom betygssättningen i styrsystemet i dess helhet varierade, liksom kunskaperna hos lärarna om kursplanernas innehåll. Lokalt utformade kriterier uppvisade skilda uppfattningar om kravnivåer för olika betyg och stämde olika väl överens med de nationellt fastställda målen och kriterierna. Det fanns också skillnader i lärarnas sätt att samverka med varandra för att skapa likvärdiga bedömningsgrunder och inte minst i hur eleverna engagerades och informerades i detta arbete. Dessutom varierade lärarnas syn på vad som skulle ligga till grund för betygssättningen, liksom huvudmännens och skolledningarnas engagemang och ansvarstagande för att skapa likvärdiga förutsättningar. Sammantaget visade granskningen att det fanns bristande förutsättningar för en likvärdig bedömning och betygsättning.⁴⁸

Direkt i inledningen slår skriften fast att det i synnerhet i ett nationellt perspektiv är väldigt svårt att sätta rättvisa och likvärdiga betyg. Skolverket menar att detta beror på att även om det finns nationella riktlinjer för hur bedömningen ska göras måste den enskilda läraren göra många val. Exempelvis måste beslut tas om hur undervisningen ska utövas och vilket stoff den ska innehålla. Då undervisningens innehåll och utövande således kan skilja sig åt väldigt

⁴⁶ a.a, s. 23-24.

⁴⁷ a.a, s. 38.

⁴⁸ Skolverket, 2004, s. 5.

mycket mellan olika skolor och kommuner behövs ett instrument för att göra betygsättningen likvärdig. Detta instrument är de kollegiala samtalen.⁴⁹ Vidare menar Skolverket att en likvärdig utbildning inte är detsamma som en likadan utbildning och att det finns många olika sätt att nå målen. Även här måste samtal ske dels mellan olika lärare och dels mellan lärare och elever.⁵⁰

För att belysa vad som framkommit kan man säga att den enskilda skolan ska förtydliga och förklara de nationella kursplanerna och betygskriterierna lokalt. Syftet med detta är att klargöra undervisningens stoff och utformning och vilka kunskaper eleven ska ha utvecklat. Det lokala arbetet innebär således en konkretisering av de nationella målen. Skolverket menar att:

Det är viktigt att det förs diskussioner om de lokala tolkningarna av kursplaner och betygskriterier mellan lärare i olika program, årskurser och skolor, både för att inspirera och lära av varandra och för att skapa likvärdiga förutsättningar för undervisningen och bedömningen av elever i skolan och i olika skolor. Rektorn ansvarar för att sådana diskussioner kommer till stånd.⁵¹

Enligt Skolverket är dialogen mellan lärare och elever viktig för att det är de som vet vad som är skäligt i undervisningen. Den lokala utformningen av undervisningen och dess innehåll får därför inte inskränkas. Eleverna ska ha ett inflytande över sina studier och undervisningens utformning tas av rektor, arbetslaget och i dialogen mellan lärare och elever. Den fråga (den fråga som det kanske är viktigast för en lärare att ställa sig, författarens anmärkning) som varje lärare måste ställa sig är frågan varför? Varför är det viktigt att eleverna ska lära sig om detta? Varför ska vi göra på detta sätt? Något förenklat kan det beskrivas som implementeringen av läroplanerna, kursplanerna och betygskriterierna i den faktiska undervisningen.⁵² Skolverket slår även fast:

Att göra lokala bearbetningar av de nationella målen som ska uppnås och betygskriterierna innebär således inte främst att dessa ”bryts ner” eller att nya mer detaljerade kriterier utformas. Utgångspunkten är istället att relatera den planerade undervisningen till de nationella målen och kriterierna, dvs. tolka dessa utifrån det innehåll och det arbetssätt som läraren beslutat om

⁴⁹ a.a, s. 9.

⁵⁰ a.a, s. 17-18.

⁵¹ a.a, s. 19.

⁵² a.a, s. 20-22

tillsammans med eleverna. De kollegiala samtalen - på skolan och mellan lärare på olika skolor - är ett viktigt inslag för att betygssättningen ska blir så rättvis och likvärdig som möjligt.⁵³

Det slås i skriften fast att betyg ska sättas utifrån kursplanerna och betygskriterierna och avse de kunskaper eleverna har i kursen. Flit och närvaro etc. ska således inte vara underlag vid betygssättningen. För att eleverna hela tiden ska kunna överblicka sin studiesituation ska eleverna få en fortlöpande information. Informationen ska syfta till att ta fram elevernas styrkor och visa eleverna vad de behöver förbättra. För att alla elevers behov ska bli tillgodosedda är det även viktigt med en allsidig bedömning.⁵⁴ Slutligen hävdar Skolverket att:

För att erhålla ett betyg skall [...] eleven ha kunskaper enligt samtliga kriterier som gäller för betyget. Betygskriterierna för betyget Väl godkänd anger vilka kunskaper som fordras utöver dem som fordras för betyget Godkänd. Betygskriterierna för Mycket väl godkänd anger vilka kunskaper som fordras utöver dem som fordras för Väl godkänd [...] För betygen Väl godkänd och Mycket väl godkänd gäller att särskilt väl utvecklad förmåga avseende något eller några kriterier kan väga upp brister avseende ett eller ett par andra kriterier. De krav som gäller för Godkänd skall dock alltid vara uppfyllda [...]⁵⁵

⁵³ a.a, s. 25.

⁵⁴ a.a, s. 47-48.

⁵⁵ a.a, s. 62.

4. Resultat

4.1 Intervju A

Intervjuperson A har varit lärare i sex år. Han undervisar för nuvarande på ett teoretiskt program men har erfarenhet av undervisning på praktiska program.

Intervjuperson A menar att skolan är till för alla men att det finns ett påtagligt problem med elever som är studieomotiverade. Han tror att det kan bero på att många av eleverna befinner sig i en gråzon mellan ungdoms- och vuxenlivet. Ett annat problem som skolan har är konkurrensen med andra typer av kunskapskällor såsom Internet. Skolan måste dock följa med i utvecklingen och använda sig av dessa kunskapskällor. På intervjuarens fråga om individuella studieplaner hade ”räddat” fler elever svarar intervjuperson A:

Ja, oh det hade man ju men det krävs ju resurser liksom och det är ju det som är problemet. Hade man kunnat ha fler lärare, på, på, per, per elev så att säga så hade man ju också kunnat fånga upp fler, det, så är det va och det vet ju alla egentligen tror jag men det kostar pengar.

På intervjuarens följdfråga om det går att ”rädda” alla så som det ser ut idag svarar intervjuperson A:

Nej inte alla, inte alla det går inte men alla lärare vill ju det, eller de flesta vill ju säkert alltså, man har det som mål va men det, det går ju inte, det gör det inte eftersom man inte har tid till det va. Det man önskar ju är att syo och dom också, man vet ju själv när man skulle välja till gymnasiet, det är ju inte alla som vet, det är ett tidigt val att göra liksom så att. Det är ju tyvärr många som hamnar fel va, som kanske skulle gått på ett annat program va. Det är möjligt att syo eller högstadielärare över huvud taget skulle kunna informera mer om dom olika programmen men det är inte säkert att det löser alla problemen men det skulle kanske vara en, för det är många elever som hamnar på fel program så är det helt klart. Många på SP [samhällsvetenskapsprogrammet] som skulle ha gått på BF [Barn- och fritidsprogrammet], eller BF kanske eller som skulle ha gått på OP [Omvårdnadsprogrammet] eller på Bygg alltså som kommer på det rätt tidigt men går kvar. Jo med mer resurser och fler lärare så skulle det bli en bättre verksamhet och man skulle kunna fånga upp alla.

I intervjun framkommer att intervjuperson A ser en skillnad mellan elever som går på yrkes respektive studieförberedande program. Han är emellertid väldigt noga med att påpeka att det inte handlar om någon nedvärdering utan att eleverna helt enkelt är olika som personer. Han menar att eleverna rangordnar sig åt båda hållen men att man absolut inte får dra in intelligens i sammanhanget. Det handlar istället om studiemotivation och att man orkar läsa i ett par timmar varje dag. Vidare anser han att det skulle hjälpa enormt om föräldrarna talar väl om skolan. Han förstår dock att många föräldrar kan ha en negativ syn på skolan då de exempelvis kan ha stött på en dålig lärare som han menar att det finns gott om. Han tycker också att man märker en skillnad, där elever som har föräldrar som bryr sig i regel har bättre betyg.

När det gäller Intervjuperson A: s syn på läraren hävdar han att lärarens uppgift är att både handleda och undervisa. Han ser sig själv som en handledare men menar att utan undervisning tappar man mycket. Vidare menar intervjuperson A att man som lärare inte kommer ifrån fostranderollen, man måste som lärare vara en förebild. Detta innebär dock inte att man har en uppfostrande roll och man ska som lärare inte behöva påminna eleverna att ta med saker som penna och papper. Trots att intervjuperson A accepterar att läraren har en fostrarandroll tycker han att de ansvariga är väldigt cyniska när de ökar lärarens sociala ansvar samtidigt som de utökar undervisningstiden.

Visst det har ju blivit mycket mer socialt så jag tycker ju att man borde, i så fall får man ju dra ner på undervisningsbiten och det har man inte gjort va [...] Om man lägger på får man ju dra av nånstans det säger ju sig självt. Och i många fall upplever jag det som att läraren sitter mitt i kläm mellan politikernas visioner och föräldrarnas och elevernas vilja. Det finns ju inga gränser för vad en lärare inte ska göra egentligen va.

I samband med diskussionen om vad en lärare ska göra menar intervjuperson A att pappersarbetet har ökat men att det inte löser några problem. Det är endast till för politikerna och skolledningarna och leder till en större arbetsbörda för lärarna. Han tycker att man som lärare hamnar i en konflikt där den ökade arbetsbördan kan leda till utbrändhet samtidigt som man måste upprätthålla yrkeshedern. Själv använder han sig av muntliga varningar istället för skriftliga för att ta bort lite av arbetsbördan. Han menar dock att om man inte använder sig av skriftliga åtgärdsplaner kommer politikerna och skolledningarna att klaga på en. Det är inte bra för statistiken med IG men det är ingen som är beredd att satsa mer resurser och han tror

att många lärare uppfattar det som att politikerna och skolledningarna försöker komma åt lärarna. Han tycker att politikerna och skolledningarna borde stå mer på lärarnas sida.

På intervjuarens fråga om hur man som lärare ska hitta rätt nivå i undervisningen d.v.s. hitta den nivå där alla är nöjda menar intervjuperson A att variationen är viktig. Han menar även att hans undervisningsmetoder skiljer sig åt mellan praktiska och teoretiska program. Han hade t.ex. aldrig skriftliga prov på de praktiska programmen. Samhällsvetenskapsprogrammet är emellertid förberedande för Högskolan och det är inte lönt att sänka kraven för det gagnar ingen. Istället får man försöka pusha de elever som inte vill vara i skolan och försöka bryta av med t.ex. gruppövningar så att alla får jobba på sin egen nivå. Han menar även att validering är bra. Det är bra om man kan spinna vidare på ett svar utifrån egna erfarenheter, det visar på att man kan tänka själv.

Intervjuperson A menar att processen är viktig men att det måste finnas någon sorts slutprodukt. Han tycker att båda delarna är lika viktiga och jämför med projektarbetet där arbetet kontinuerligt ska kunna följas i loggböckerna. Han vet att eleverna ska bedömas utifrån var de befinner sig i slutet av kursen och ser G+ och VG+ som klassiska morötter. Trots att han ser det som en push blir många elever besvikna då de får ett plus istället för det högre betyget. Även om han använder sig av dessa morötter skulle han aldrig höja en elev i ett slutbetyg utan menar att ett slutbetyg måste vara ett stabilt betyg.

Sen finns det ju annat i livet också som när man väl fått perspektiv på det kan man ju också säga. Dom egenskaper som du har i jobbet kommer du att komma långt med, liksom, alltså det låter ju som en luftig grej. Eller som den här tjejen jag sa du verkar vara en jättetrevlig tjej alltså men det handlar inte om det va, det handlar ju inte om det. Så det är den bilden jag har. Om man skulle vara kompis då så skulle man ju hamna i den sitsen att, ja, det låter kanske löjligt, men då hade man varit i den sitsen att man skulle sätta kompisbetyg då blir det ju genast oerhört godtyckligt, alltså även om mycket är det ändå kanske enligt eleverna så får man i alla fall för sig själv hålla nån sorts yrkesheder där alltså. Betyget är ju inte allt, det är det ju inte utan många elever med bra, bra karaktär liksom, som har, som inte har högsta betyg klarar sig mycket bättre i samhället sen liksom.

Han tycker inte heller att det är särskilt svårt att sätta betyg. Man har som lärare följt dom i ett år och kan utifrån dels magkänsla och dels intellektuellt sätta betyg. Ett problem menar han dock uppstår när man ska få eleverna att förstå kriterierna. Han hävdar att man skulle behöva

sitta 30 min/månad med varje elev så att de verkligen fattar kriterierna. Men han har sex kurser och än en gång sätter resurserna käppar i hjulen.

Även om intervjuperson A:s undervisningsmetoder skiljde sig åt var hans förhållningssätt till betygskriterierna samma oberoende av om det var ett praktiskt eller teoretiskt program. Han premierar inte heller flit. Han tillämpar således inte betygskriterierna snällare på ett praktiskt program men han menar att:

Snällare är man väl på sätt och om man med snäll menar att man är mer flexibel va det är man helt klart. Man har ett annat förhållningssätt på det viset. Dom har inte med sig kanske penna och papper och böcker och så. Sen har dom ju bra stunder med bra diskussioner och ibland bättre diskussioner än vad samhäll, vissa klasser har ju, dom tänker ju mycket.

Han tror att hans objektiva förhållningssätt till betygskriterierna kan medföra att många elever tycker att han är orättvis i betygssättningen. Han menar också att man som lärare blir utsatt för många frustrationsutlopp och att det kan kännas jobbigt. Då är det, som framkommit i tidigare citat, viktigt att komma ihåg att man inte sätter betyg för att vara kompis. Man har en vision om att man har ett yrke att sköta, man måste för sig själv behålla en yrkesheder.

Intervjuperson A tror inte att en likvärdighet kan nås eftersom lärarkåren består av många lärare.

Grejen är väl det att man kan nog aldrig nå en likvärdighet tror jag eftersom, jag menar hade jag varit lärare haha hade jag varit lärare för hela Sveriges gymnasieskolor hade jag kunnat säga det ju eller hur. Men eftersom lärarkåren består av tusentals lärare liksom. Eller om Johan hade varit lärare hade det också varit likvärdigt ju eller om vem som helst. Hade det varit en lärare men eftersom vi är så många så vet jag av erfarenhet att vi, vi tänker olika. Jag vill ju hävda att jag tänker rätt liksom för jag kan betygskriterierna och har tänkt på det här medans jag kan hävda att många andra lärare inte har fattat dom här kriterierna utan dom kör sina gamla prov.

Lärare tänker olika och många lärare kör på i det gamla spåret. Problemet som han ser det är att kriterierna är väldigt flexibla och att ingen kollar upp betygen. Intervjuperson A tycker dock att systemet är bra och att betygskriterierna har en bra uppdelning kunskapsmässigt. Han fortsätter sedan att diskutera problemet och kommer fram till att fler inslag av nationella prov (dock på ett kort avsnitt, kanske fyra veckor) och fler betygssteg kanske skulle höja likvärdigheten. Problemet försvinner dock inte för att det är så många saker som ska bedömas.

Slutligen menar intervjuperson A att det viktigaste för en likvärdig bedömning är att:

Man kanske skulle på något sätt uppdatera lärares kunskap om sina kriterier. Jag vet ju själv och jag hatar ju själv dom här studiedagarna i förbannelse liksom och man har sina kurser liksom och skulle nån slänga fram nån sån till mig nu så skulle jag tycka att det var skitjobbigt. Men det är ju rätt viktigt att alla lärare kan sina kriterier liksom och kan lägga upp sin undervisning utifrån dom liksom. Men det är ju som det är, får man en fast tjänst liksom och man inte är så speciellt motiverad so what liksom så kan man alltså det är på gott och ont. Jag är ju med i facket själv va men man ska ju inte, man ska skydda sina kolleger också va men. Jag kan sakna det där ibland på skolan alltså just att man pratar ämne och man pratar kriterier. När du kommer från lärarhögskolan får man lite fart på den diskussionen men annars kan det vara lite dött. Det beror nog ofta på att det är toppstyrt då va och att folk hellre pratar om sina kanske andra intressen man har [...] Men visst hade det varit jåkligt bra om alla lärare hade kunnat sina kriterier ordentligt men det tror jag inte. Jag tror att det är det närmsta man kan komma likvärdighet och motiverar sina betygssättningar utifrån det. Då borde det bli hyfsat jämlikt i alla fall.

Samtidigt som han menar att lärarna ska kunna motivera betygssättningen utifrån kriterierna påpekar han att det kan vara värt att tumma lite på likvärdigheten för att få den flexibilitet som är så bra i den svenska skolan. Enligt honom är likvärdigheten inte värd en för stor regelstyrning.

4.2 Intervju B

Intervjuperson B har varit lärare i tre år. Hon undervisar på ett praktiskt program men hon har erfarenhet av undervisning på ett teoretiskt program.

Intervjuperson B hädar att skolan är till för alla och att det görs mycket för att det ska vara en skola för alla. Det finns enligt henne många elever som inte är studiemotiverade men som det görs mycket för. Däremot ställer hon sig frågande till om det är rätt att lägga så mycket resurser på att skapa en skola för alla. Alla elever kan inte ta till sig det som görs på gymnasiet. De är helt enkelt för omogna för det och det är bättre att de ges möjligheten att kunna läsa vidare längre fram.

Enligt intervjuperson B finns ett synsätt inom skolan som gör att elever på praktiska program anses som mindre studiemotiverade.

Ja det gör det absolut. Bara så sent som igår var jag på en, på ett möte, vi hade en svenskkonferens. Ja där i alla fall framkom det i alla fall en syn tycker jag som var väldigt elitistisk och ehh mycket så där att ja man måste hota eleverna med att om dom inte läser så får dom inga jobb och så där och att det är därför dom går i skolan. Det kan man ju, det kan man ju säga till dom på NV [Naturvetenskapsprogrammet] liksom att så här ska det va då får ni, då får ni jobb ungefär. Näringslivet vill ha detta och detta men det funkar ju inte riktigt så överallt. Ofta alltså ibland i vissa sammanhang använder man en ton som tycker jag visar på att man liksom inte ser, ser liksom på alla elever på samma sätt.

Som ett annat exempel använder hon sig av det faktum att många av de äldre lärarna förfasar sig över dagens elevers språk medan hon tycker att språket beror på sammanhanget. Hon tycker att skolan kan använda sig av dagens teknik och av det som eleverna använder sig av på fritiden. Lärarens uppgift blir häri att ge eleverna verktygen för att kunna använda tekniken på rätt sätt. Bara för att dom kan använda tekniken betyder det inte att dom kan ta det till sig på rätt sätt.

Trots att intervjuperson B tycker att det råder en elitistisk syn tror hon inte på individuella studieprogram.

Alltså jag vet inte egentligen om jag tror så mycket på det där för att på nåt sätt tycker jag att man, varje elev måste få vissa krav ställda på sig och det tror jag att de mår bra av att få. Å, och det innebär ju kanske en viss liten ansträngning från, sen är det ju klart om man inte klarar, alltså nu pratar jag om sånt som inte uppfylls p.g.a. att eleven inte anstränger sig och det är faktiskt det mesta för dom elever som inte är, är liksom särskolemässiga klarar av de krav vi ställer på dom om dom anstränger sig och det. På nåt sätt måste man anpassa sig lite till gruppen också för så är det i resten av samhället också utanför skolan. Så jag tror inte på det här att hålla på att hur mycket som helst att individualisera. Och dessutom ska man göra det mer än vi gör nu måste man vara mer personal också [...] Jag vet inte heller om jag skulle tycka att det vore värt att satsa dom resurserna för att som sagt, det krävs, jag tycker att, jag tror att eleverna mår bra av att anpassa sig till gruppen i viss mån. Visst man ska individualisera och det går att individualisera mycket utifrån gruppen också men ja.

I intervjun framkommer även att intervjuperson B tycker att det ska finnas ett samarbete mellan skolan och hemmen men att det per automatik inte innebär att lärarna ska behöva jaga

eleverna och deras föräldrar. Vidare hävdar hon att det märks på elevernas resultat att deras föräldrar är utbildade och engagerade och att det är de elever som inte har några problem som har föräldrar som redan är engagerade.

På intervjuarens fråga om hur man som lärare ska hitta rätt nivå i undervisningen d.v.s. hitta den nivå där alla är nöjda menar intervjuperson B att det är jättesvårt. Har man en genomgång som går över huvudet på folk känner man sig elak och har man en för lätt genomgång känns det som om man kränker eleverna. Hon kommer därför till den slutsatsen att variation är en av de viktigaste pedagogiska metoderna. Eleverna får på så sätt i alla fall någon gång visa framfötterna samtidigt som de får många tillfällen att träna sig på saker de är mindre duktiga på.Handledning är således en av lärarens viktigaste uppgifter och det leder till en bra nivå på undervisningen. Eleverna kan på så sätt själv välja nivå, det är eleverna som jobbar och det blir upp till dom själva. Intervjuperson B jobbar aldrig med traditionella prov d.v.s. med prov där hon ställer detaljfrågor och validering ser hon som något positivt. De egna kunskaperna kommer man lättare åt genom handledning då man kan individualisera.

Enligt intervjuperson B är processen viktig och hon tror att i och med GY 07 (Gymnasieskolan 2007) kommer processen och progressionen att betonas mer. Hon menar att mycket av den gamla synen finns kvar.

Jag tror ju att det kommer att bli bättre ju längre tid som går och ju mer man släpper det gamla för att den kunskapssynen som fanns före Lpf 94 den härskar ju fortfarande [...] Man har fortfarande prov där man ställer detaljfrågor till exempel. Ehh, å, man ser på kunskapen på det sättet och kanske till och med jämför eleverna i klassen och sätter betyg på det sättet. Kanske inte så vanligt men just det här med liksom faktarablandet det, det är mycket som är kvar av det fortfarande.

För att dessa skillnader ska överbryggas är det enligt intervjuperson B viktigt att vi diskuterar vad vi ger eleverna för någonting. Det måste finnas en diskussion om vilken kunskap som räknas och vi måste se till att eleverna får ordentliga kunskaper.

När intervjun kommer in på betygsaspekten hävdar intervjuperson B att betyg både är bra och dåliga men att det är det enda vi som lärare har för att hålla eleverna kvar. Framförallt är det eleverna som har denna inställning. Trots att hon tycker att betyg både är bra och dåliga menar hon att kunskaperna inte hade blivit bättre utan betyg och att de behövs för att se om eleverna uppnått målen. Betygen används således som dels en kvalitetsmärkning och dels som

ett urvalsinstrument. Hon tror att eleverna mår bra av att ha krav men det är viktigt att de inte är orimligt höga. Det är dock inte för mycket begärt att alla gör sitt bästa. Intervjuperson B tycker också att målstyrning är det rätta för att det är så det funkar utanför skolan. Även om processen är jätteviktig måste det finnas ett mål som ska stå i blickfånget för att processen ska bli bra. Hon jobbar kontinuerligt med skriftlig feedback. Feedbacken sker på alla större uppgifter d.v.s. på allt som betygsätts men hon tycker dock att hon kan bli bättre på att ge muntlig feedback i vardagen. Hon hävdar att det är lika viktigt att uppmärksamma alla elever och att man ska ägna lika mycket tid åt varje elev.

Intervjuperson B menar dock att det inte är säkert att betygskriterierna är realistiska. Det tenderar att bli lite väl pretentiöst ibland och det behövs någon sorts kontrollfunktion. Då hade rättssäkerheten ökat och betygssättningen blivit mer seriös vilket hade höjt statusen på läraryrket.

När intervjun tar upp hur vi ska nå likvärdighet hävdar intervjuperson B att:

Betygskriterierna på, mellan olika ämnen, alltså om man jämför olika ämnen med varandra så är dom ju ofta, det finns ju ändå nånting genomgående där. Och om du liksom tar liksom ämnet svenska där, fritidskunskapen på Barn- och fritidsprogrammet, eller om du tar, mmm, fysik eller Hotell- och restaurangämnen så finns det ju på nåt sätt nånting som är genomgående och att det är att eleven ska kunna se helheten, kunna analysera och jämföra och såna grejer för att, för att det ska bli ett högre betyg. Och G-nivån är kanske lite mer då beskrivande eller ja på det planet. Öhh, på nåt sätt finns det ju nån röd tråd som är genomgående i alla ämne så där.

Hon menar att man som lärare vid betygssättningen och bedömningssituationer ska vara objektiv.

Ja, jag vet inte men man försöker i alla fall att göra det och jag, jag tycker ändå på nåt sätt att livet är inte alltid rättvist. För att, snarare då att man tänker att det var ju synd för den som har kapaciteten att den inte tog chansen och fick ett bättre betyg.

Hon premierar inte heller flit och hon flyttar aldrig upp en elev betygmässigt. ”Inte betygmässigt, det tror jag inte hehe, det är ju svårt att säga men, för att det är ju sånt man gör omedvetet men det tror jag inte det ändå.”

Intervjuperson B tror inte att kraven mellan ett teoretiskt och praktiskt program skiljer sig åt.

Det kanske, det finns säkert men jag har liksom inte stött på det så där jättemycket egentligen, nej jag tror faktiskt egentligen inte det, att det är så. Det finns säkert men inte, inte så övergående eller så genomgående eller så.

Slutligen tror hon att nationella prov kan användas för att säkerställa likvärdigheten och agera som ett kontrollinstrument för kvalitén i betygssättningen. Ett nationellt prov ska användas som ett stöd som inte täcker alla kriterier men ganska många. Ett annat sätt att få skolan mer likvärdig skulle vara att utöka betygen till sex steg. Hon menar även att ett siffersystem är att föredra då vi hade sluppit att sätta IG på folk. På det stora hela tycker hon dock att det system vi har idag funkar helt okej.

4.3 Intervju C

Intervjuperson C har varit lärare i 25 år. Hon undervisar för tillfället både på ett teoretiskt och praktiskt program.

Intervjuperson C menar att skolan är till för alla såtillvida att de allra flesta går på gymnasiet. Hon menar dock att det Individuella programmet är en signal på att det finns många som inte passar in. Även dessa elever måste ha en organiserad vardag och ett sätt vore att höja de praktiska programmens status. Då hade man kommit tillrätta med att det finns många teoretiskt svaga på SP vilket innebär att man som lärare kommer i en konflikt mellan vilken nivå undervisningen ska ha och att förbereda eleverna för vidare studier.

I diskussionen om individuella studieprogram hade kunnat hjälpa fler av dem som är teoretiskt svaga på Samhällsvetenskapsprogrammet tycker intervjuperson C att:

Alltså jag tycker inte att samhället har råd med det, det hade ju varit alldeles underbart va, men jag menar vi är ju inte i himlen va, det här kostar pengar. Och ska varje unges behov tillfredsställas hela tiden kostar det pengar och det är ju jag som ska betala skatten och jag skulle vilja satsa mina skattepengar på liksom kanske lite annat. Jag tycker ibland att de har för stor valfrihet, att eh, eh, dom, man väljer liksom bara inte till, man väljer bort också [...] Jag tycker att när man är så ung så ska man faktiskt få bli tvingad att få pröva vissa saker och läsa vissa saker som dom aldrig hade valt

själva. Får dom själva bestämma när dom är sexton år så ja vill man lära sig att spela elgitarr och så haha och det är good enough för mig va, det får dom gärna göra. Men, men skolan tycker jag ska stå för nånting annat, vi har ett liksom större uppdrag än att tillfredsställa varje enskild individ, så där har jag mer ett kollektiv och samhällsperspektiv så att säga på det.

Intervjun fortsatte med att intervjuperson C hävdade att man som lärare aldrig kan komma ifrån den fostrande rollen. Som lärare har man en del vilsna ungar och man måste finnas där som vuxen. Även om hon skulle tycka att det var skönt menar hon att man inte kan ägna sig renodlat åt undervisning. Hennes erfarenhet är dock att de allra flesta föräldrar är bra att ha att göra med. Det krävs emellertid raka samtal mellan skolan och föräldrarna och hon tycker att skolan är lite mesig och mörkar lite. Intervjuperson C tycker inte att hemmens ansvar för eleverna är ett stort problem. Hon tillägger dock att hon är medveten om att hon jobbar i Lund och det förmodligen hade sett annorlunda ut om hon jobbat i t.ex. Stockholms förort.

På intervjuarens fråga om hur man som lärare ska hitta rätt nivå i undervisningen d.v.s. hitta den nivå där alla är nöjda tycker intervjuperson C att det är jättesvårt. Detta problem beror enligt henne på att spridningen mellan eleverna är enorm och hon menar att hon i realiteten inte hittat något sätt att tillfredsställa allas behov på. Hon försöker dock att lägga upp undervisningen så att det ska finnas något för alla, målet är att ha en så allsidig undervisning som möjligt. Hon försöker hela tiden i undervisningen använda sig av konkreta exempel som framförallt riktar sig till de svaga. Att arbeta med egna arbeten är också ett sätt att veta på vilken nivå eleven ligger då eleven själv kan välja nivå. Efter detta svar på intervjuarens fråga resonerar intervjuperson C vidare och kommer till slutsatsen att det är floskler att var och en ska sköta sitt. Hon menar att man växer i det kollektiva samtalet och att någon måste ge eleverna grunderna. Elevernas kunskaper är fragmatiska och lärarna måste hjälpa eleverna att strukturera. Hon anser att det är de starka eleverna som är förlorarna då skolan inte klarar av att stimulera dem. Hon tycker emellertid att de kan stimulera varandra. diskuterar

Intervjuperson C säger att hon tar frågan om likvärdigheten i skolan på största allvar. Hon menar att hon alltid, förutom teoretiska program, sett till att hon haft ett praktiskt program. Hon märker tydliga skillnader mellan de båda programmen.

En majoritet av dom som går på de praktiska programmen är inte studiemotiverade i den bemärkelsen alltså att dom siktar på några akademiska studier. Dom är mer praktiskt lagda så till vida att dom gillar inte att skriva så mycket va och kanske det är svårare å, å, liksom pracka på dom

mycket läsning, där finns ett klart alltså motstånd det gör det. Eh, sen e ju dom förstås, det finns ju ungar som är betydligt klyftigare än dom och snabbare i huvet än dom som går på SP [Samhällsvetenskapsprogrammet] programmen idag eftersom väldigt många svaga elever även söker SP programmen.

Hon menar att hon hamnar i en jobbig sits då hon å ena sidan inte kan ha för höga ambitioner med eleverna på det praktiska programmet. Det hade inneburit att hon gjort det väldigt svårt för sig och alla skulle må dåligt. Å andra sidan inser hon att hon är tjänsteman och måste följa de kriterier som finns. Hennes lösning på problemet är att hon på det praktiska programmet har individualiserat undervisningen. Eleverna får jobba med instuderingsfrågor utifrån instruktionerna och tentar av de totalt 14 olika områdena. När eleven har tentat av och klarat alla områdena blir de godkända. På det praktiska programmet arbetar hon och hennes elever således bara mot G-nivån. Hon är dock väldigt noga med att påpeka att:

Det betyder ju alltså inte att dom inte lär sig någonting [...] Ett av målen är att få så många som möjligt godkända och då får jag titta då på betygsriterierna, vad är lägsta möjliga nivå för att det ska vara liksom anständigt och jag får med denna metod igenom ganska många faktiskt, betydligt fler än så att säga på det trad, det mer traditionella sättet.

Vill eleverna ha högre betyg kan de välja svårare uppgifter efter det att de klarat de 14 G momenten. Hon anser att trots att det praktiska programmet jobbar mot kvantitet där diverse moment ska avverkas får hon ändå en inblick i elevernas diskussionsförmåga. Hon menar att i handledandet kan hon lyssna av och bedöma eleverna och att detta vägs in i betygssammanhanget om en elev ligger på gränsen.

På det teoretiska programmet jobbas det på alla nivåerna eftersom dessa elever ska högskoleförberedas. Hon menar att eleverna på det teoretiska programmet faktiskt gör mindre då eleverna på det praktiska programmet måste tenta av 14 moment. I gengäld måste eleverna på det teoretiska programmet läsa och gallra bland större texter.

Enligt intervjuperson C är det inte några problem med att sätta betyg eftersom hon umgås med eleverna under ett år och därför har en bred grund att betygsätta. Hon är noggrann med att ge feedback relativt ofta och hon tycker att processen är mycket viktig. Rent konkret har hon, redan i ettan, samtal med eleverna kring kriterierna och målen. Innan betygssättningen delar

hon ut lappar till eleverna med deras resultat. Eleverna får allt som hon har, de vet vad hon jobbar emot och därför får hon väldigt sällan klagomål på betygen.

Hon menar att betyg både är bra och dåliga och hon skulle gärna se en skola med slutexaminationer med utomstående examinatore. Dessa skulle dock inte komma från arbetslivet då hon tycker att teoretiska studier har ett värde i sig. Hon förstår inte kunskapsföraktet. På intervjuarens följdfråga hur en sådan slutexamination skulle se ut svarar intervjuperson C att hon inte tänkt närmare på det. Hon menar dock att exempelvis hela A-kursen i samhällskunskap skulle examineras vid ett och samma tillfälle med olika typer av uppgifter. Även nationella prov uppfattar hon som positivt och då hade lärare och elever jobbat mot samma mål. Det hade ökat likvärdigheten.

Även om intervjuperson C: s undervisningsform och stoff skiljer sig åt, beroende på om undervisningen bedrivs på ett teoretiskt eller praktiskt program, tillämpar hon betygsriterierna på samma sätt. Hon menar att som lärare måste man vara objektiv.

Men alltså, där skulle jag vilja säga att ehh, så fort man kommer in på det här alltså vilket då som ska premieras och vilket, så är man ju inne och glider på den här subjektiva skalan och vi får komma ihåg en sak och det tar väldigt många år kanske innan den landar som lärare. Vi betygssätter inte begåvning ehh, vi gör inte det utan vi ska betygssätta utifrån de facts vi har om eleverna. Och har man den hållningen och jobbar med den hållningen så tror jag att man kan förhålla sig lite mer tjänstemannalik och jag tycker, likt alltså och det tycker jag att man ska eftersträva just för att upprätthålla den här likvärdigheten [...] Jag tror att man ska börja att jobba med det där redan eh, från början att det är elevens alltså kunskaper som man ska sätta betyg på och ingenting annat. Om ungen är ett rötägg så, till och med skolkare får det va så. Utan det är vad de presterar i ens ämne. Och detta ska, bör man väl också signalera till eleverna som har en ganska konstig syn på på det där, ibland hur betyg sätts.

I intervjuens slutskede menar intervjuperson C att:

Man kan konstatera att det här med likvärdighetsbetyg existerar ju inte va. Eh, och vi, jag skulle kanske tillägga att vi som får våra ettor från olika skolor och sätter dom i en klass och från olika orter runt omkring här märker att man har oerhört olika krav på de olika skolorna.

Hon menar vidare att det saknas samtal i skolan om hur likvärdigheten ska säkerställas.

Ja det, det, det, här går knappt att prata om va. För att, det upplevs ju alltid som ett påhopp och mästring då va. Och vi är ju också kollegor va. Alltså det, det är så känsligt så det går knappt att prata om inom en skola inom samma ämne ju.

Slutligen hävdar hon att ”betygen är inte likvärdiga, det skiljer säkert på alltså skolans liksom anda och klimat och sen är det enskilda lärare och eh, alltså landsändar och så där va”.

5. Analys

I litteraturgenomgången blev det tydligt att undervisningen ska ta sin grund i elevernas villkor och bakgrunder. Intervjupersonernas syn på skolan är att den är till för alla men att det finns ett problem med elever som är studieomotiverade och omogna. Individuella studieplaner är omöjliga att införa i större utsträckning så som dagens skola ser ut. Anledningen till detta anser de vara resursbrist. Även om intervjupersonerna är överens om att individuella studieplaner hade kunnat "rädda" fler elever och att det inte går att införa i dagens skola p.g.a. resursbrist skiljer sig synen något åt. Jag syftar då på intervjupersonernas vilja att implementera individuella studieplaner. Intervjuperson A konstaterar helt enkelt att resursbristen hindrar implementeringen. Jag tolkar det därför så att om resurserna hade funnits hade han velat införa individuella studieplaner. Intervjuperson B och C menar att de inte tycker att det vore lönt att satsa mer resurser på att öka införandet av de individuella studieplanerna. Enligt intervjuperson B är det inte lönt då många av de elever som resurserna skulle ha satsats på inte än är mogna för uppgiften. Intervjuperson C menar att det finns andra saker som hon vill lägga sina skattepengar på.

Intervjupersonernas syn på eleverna är att de ser en tydlig skillnad i synen på eleverna på teoretiska och praktiska program. Detta överensstämmer med det som framkom i Skolverkets nationella kvalitetsgranskning av betygssättningen år 2000. Det råder enligt intervjuperson B en elitistisk syn i skolan vilket leder till att man inte ser på alla elever på samma sätt. Intervjuperson C menar att eleverna på praktiska program inte är studiemotiverade på så sätt att de inte siktar på högre akademiska studier. Denna syn delas av intervjuperson A som dock är väldigt tydlig med att påpeka att det inte handlar om en nedvärdering, man är helt enkelt olika som person. Han menar också att eleverna rangordnar sig åt båda hållen.

En stor samverkan mellan hemmen och skolan är något som intervjupersonerna stödjer. De följer således helt Skolverkets linje på att det måste förekomma samtal mellan skola och

hemmen. Intervjupersonerna tycker också att det märks på elevernas resultat om de har föräldrar som bryr sig.

Litteraturgenomgången slog fast att det måste förekomma samtal mellan elever och lärare. Detta är av största vikt då eleverna ska ta ett personligt ansvar och kontinuerligt få upplysningar om vad de är bra på och vad de behöver förbättra. Det har även framkommit att läraren vid betygssättningen ska fästa avseende vid alla de upplysningar som finns om elevernas kunskaper. Det innebär i sin tur att undervisningen måste vara allsidig och att validering uppfattas som något positivt. Detta för att alla elevers behov ska bli tillgodosedda. Denna uppfattning delas av intervjupersonerna. Deras syn på lärarens uppgift och svaret på intervjuarens fråga om hur man som lärare ska hitta rätt nivå på undervisningen är att variationen och allsidigheten är viktig. I intervju B och C framkommer att enskilda arbeten är jättebra att använda sig av då eleven själv kan välja vilken nivå han/hon ska lägga sig på. Detta framkommer även indirekt i intervju A där handledning ses som en viktig uppgift för läraren. Intervjupersonerna A och B ställer sig positiva till validering medan frågan inte kom på tal i intervju C.

Litteraturgenomgången har också fastslagit att det viktigaste för att betygssystemet ska fungera är att lärarna upplyser eleverna om kunskapskraven för de olika betygen. Lärarna måste även kunna fastlägga om dessa kunskapskrav uppnåtts. Fördelen med ett betygssystem som är uppbyggt så här är att eleven redan från början, förutsatt att läraren för en dialog med eleverna, vet vad som krävs för en viss nivå. Betyget ska därför inte komma som en chock för dem. I intervjuerna framkommer det att intervjupersonerna arbetar med feedback och försöker få eleverna att förstå vad de bedöms utifrån. Intervjuperson C har samtal med eleverna redan i ettan kring kriterierna och målen. Intervjuperson B tycker att hon kunde bli bättre på muntlig feedback i vardagen trots att hon alltid, på alla större uppgifter, ger skriftlig feedback.

Det verkar således som att Skolverkets positiva bild stämmer angående att huvudparten av eleverna och deras föräldrar underrättas om kursplanernas mål och vad betygskriterierna innebär. De flesta skolor tycks även ha samtal med eleverna som syftar till att uppmärksamma elevernas lärande och framsteg. Dock verkar många av eleverna ha problem med att förstå målens och kriteriernas betydelse. Detta bekräftas av intervjuperson A som hävdar att det är svårt att få eleverna att förstå betygskriterierna då tiden inte räcker till.

Det har i litteraturgenomgången konstaterats att betyg ska sättas utifrån kursplanerna och betygskriterierna och avse de kunskaper eleverna har i kursen. Flit och närvaro etc. ska således inte vara underlag vid betygssättningen. Intervjupersonernas syn på bedömning, betyg och betygskriterier överensstämmer med Skolverkets syn. Intervjuperson A menar att man som lärare inte kan sätta kompisbetyg då detta skulle leda till en godtycklighet. Han menar att för sig själv måste man behålla en yrkesheder. Enligt intervjuperson B skulle hon inte premiera flit och flytta upp någon betygmässigt. Hon menar vidare att man som lärare vid en betygssättning måste vara objektiv och hävdar att det snarare är synd om den elev som faktiskt skulle kunna få ett högre betyg men som inte tog chansen. Även intervjuperson C är objektiv i sin bedömning. Hon menar att det inte är elevernas begåvning som ska betygsättas utan att betyg ska sättas utifrån de fakta vi har om eleverna.

I denna fråga kan en motsättning mellan intervjupersonerna dock skönjas. Intervjuperson A menar att han i sin undervisning använder ”morötter” i form av G+ och VG + för att pusha och sporra eleverna. Han menar dock att slutbetyg måste vara stabila betyg. Denna uppfattning delas inte alls av intervjuperson B som menar att hon inte pushar på en elev betygmässigt utan att det istället sker i form av skriftlig feedback. I intervju C kommer inte denna fråga på tal men jag tolkar det som att intervjuperson C inte använder sig av denna metod för att pusha sina elever. Denna tolkning gör jag utifrån hennes uttalande att man som lärare alltid måste utgå från de fakta man har om eleverna och att man alltid måste förhålla sig till betygskriterierna. Hur intervjupersonerna väljer att pusha och sporra sina elever skiljer sig alltså åt.

När Skolverket kommenterar arbetet med att säkra en likvärdig och rättvis betygssättning blir bilden, som vi sett, dystrare. Enligt Skolverket saknas meningsutbyten, samarbete och diskussioner om vilken kunskap som ska mätas. Det saknas forum för diskussioner om krav, bedömning och likvärdig betygssättning. Det saknas alltså ett samarbete runt betygssättningen vilket i sin tur innebär att eleverna anser att betyget de får beror på vilken lärare de har. Det har även framkommit att en likvärdig bedömning av eleverna har små förutsättningar då exempelvis förståelsen av tankarna bakom betygssättningen varierar. På lokal basis skiljer sig kravnivåerna för olika betyg åt. Därutöver skiftar uppfattningen om grunden för betygssättningen från lärare till lärare och skolledningarnas engagemang och ansvarstagande uppvisar en stor heterogenitet. Skolverket har därför kommit till den slutsatsen att det behövs ett instrument för att göra betygssättningen likvärdig. Här har de kollegiala samtalen fått en

central roll. Det måste på skolorna finnas en diskussion om vilket stoff som ska finnas med i undervisningen och hur man ska arbeta. På det sättet kan en skola förbättras. Kroksmark har som vi sett tagit resonemanget ett steg längre. Han funderar på målens och kriteriernas faktiska relevans när det, enligt honom, är i diskussioner mellan exempelvis olika lärare och olika skolor som en gemensam kunskapsyn och kunskapskrav skapas.

Ovanstående diskussion har även förekommit i intervjupersonernas syn på likvärdighet. Intervjuperson A tror inte att en likvärdighet kan nås då lärarkåren består av många olika lärare. Han menar att alla lärare tänker olika och att många kör på i gamla spår. Dessutom uppfattar han betygsriteriernas flexibilitet och att det inte finns någon instans som kollar upp betygen som ett problem för likvärdigheten. Trots att intervjuperson B tycker att det finns en röd tråd i betygsriterierna menar hon att det inte är säkert att betygsriterierna är realistiska. Hon menar att det behövs någon sorts kontrollfunktion som hade lett till ökad rättsäkerhet och att betygssättningen blivit mer seriös. Även intervjuperson C målar upp en negativ bild av arbetet med en likvärdig betygssättning. Hon menar att det här med likvärdighetsbetyg inte existerar och att det saknas samtal i skolan om hur likvärdighet ska nås. Vidare menar hon att då det är så känsligt att det knappt går att diskutera saken inom enstaka skolor blir det än svårare på ett nationellt plan då det skiljer mellan enskilda lärare, skolors anda och klimat.

Hur skulle likvärdighet enligt intervjupersonerna kunna uppnås? För intervjuperson A är det viktigaste att man uppdaterar lärare om betygsriterierna. Kan man få lärarna att motivera sin betygssättning utifrån betygsriterierna blir det enligt honom hyfsat jämlikt i alla fall. En annan sak som skulle kunna höja likvärdigheten är att ha fler inslag av nationella prov och att ha fler betygssteg. Även intervjuperson B tycker att nationella prov skulle kunna höja likvärdigheten. Dessutom skulle det kunna fungera som ett kontrollinstrument för kvaliteten i betygssättningen. Hon menar också att fler betygssteg är att föredra. Intervjuperson C drar resonemanget längst och tycker att det ska införas slutexaminationer i den svenska skolan. Eleverna skulle då examineras av utomstående examinatorer. Exempelvis skulle hela A-kursen i samhällskunskap kunna examineras vid ett och samma tillfälle med olika typer av uppgifter. Även nationella prov, där lärare och elever hade jobbat mot samma mål, menar hon hade ökat likvärdigheten.

Överlag verkar det som att intervjupersonerna är nöjda med betygsriteriernas kunskapsindelning även om intervjuperson B menar att de emellanåt kan uppfattas som

pretentiösa och orealistiska. Intervjupersonerna är överens om att fler inslag av nationella prov hade kunnat öka likvärdigheten. I intervju A och B framkommer även att fler betygssteg hade kunnat öka likvärdigheten. Intervjuperson A är dock av den åsikten att det kan vara värt att tumma på likvärdigheten för att få behålla flexibiliteten.

6. Avslutande diskussion

Den negativa bild som Skolverket målar upp angående de stora skillnader som finns för en rättvis och likvärdig bedömning styrks av de intervjuer som har gjorts till denna uppsats. Intervjupersonerna målar upp en skolsituation som visar på att många lärare lever kvar i det gamla betygssystemet. Det saknas enligt intervjupersonerna kunskaper hos lärarna om betygskriterierna och hur de ska tillämpas. Intervjupersonerna är även eniga om att det i dagens skola råder resursbrist och att politiker och skolledningar inte tar sitt ansvar för att se till att forum för likvärdighet inrättas. Många olika lärare, skolornas anda och klimat gör, enligt intervjupersonerna, att likvärdighetsbetyg inte existerar. Det framkommer således en ganska dyster syn i de tre intervjuerna och de menar att det saknas samtal i skolorna om vilken kunskap som ska räknas och vad vi som lärare ska ge eleverna för något.

Många av de problem som lyfts fram i intervjuerna kommer de facto att försvinna i och med införandet av Gy 07. Kursbetygen kommer att bytas ut mot ämnesbetyg. Fokus kommer att på så sätt flyttas från den enstaka kursen till hur väl eleven behärskar ämnet. Den process och progression som intervjupersonerna tycker är så viktig kommer alltså att betonas. Jag tolkar det även som att kontrollfunktionerna kommer att öka då det i GY 07 står att den statliga styrningen ska bli klarare för att eleverna exempelvis ska få en likvärdig bedömning. Detta kommer i så fall att innebära att inslagen av nationella prov kommer att öka. Även detta är en av de förändringar som intervjupersonerna eftersträvade för att nå ökad likvärdighet. Skolverket har också anordnat möten för att på ett tidigt stadium informera om de förändringar som gymnasieskolan ska genomgå. Tanken med detta var att tidigt förankra och förverkliga de nya styrdokumenterna. Låt oss hoppas att mötena inte avtar utan att lärarna fortsätter diskussionen ute på skolorna som enligt intervjupersonerna är en viktig del i arbetet för en rättvis och likvärdig betygssättning.

Trots den negativa bild som Skolverket och intervjupersonerna målar upp drar jag slutsatsen att dagens elever kan räkna med att få en rättvis och likvärdig betygssättning. Jag tycker inte

att det skiljer sig i intervjupersonernas syn på betygskriterierna beroende på om undervisningen bedrivs på ett praktiskt eller ett teoretiskt program. Intervjupersonerna uppvisar härom en enighet och menar att man som lärare måste vara objektiv vid bedömningssituationer och vid betygssättningen. Alla ska behandlas lika. Detta var för mig en positiv överraskning då jag när jag påbörjade denna uppsats trodde att betygskriterierna tillämpades olika. Den uppfattning jag har fått var att man som lärare var snällare i sin bedömning på praktiska program. Istället har det i intervjuerna framkommit ord som objektivitet, tjänstmannalik och yrkesheder.

Intervjupersonerna tillämpar alltså, enligt mig, betygskriterierna på samma sätt och jag tolkar det som att de bedömer eleverna utifrån samma grunder och premisser. Detta trots att de saknar diskussioner i skolan om hur en likvärdighet ska nås. Det verkar som att de tagit till sig betygskriterierna på rätt sätt och tillämpar dem på samma sätt. Vad det beror på kan jag omöjligt svara på i denna uppsats. Dels för att det inte är uppsatsens syfte och dels för att det hade tagit för mycket plats i anspråk. Det hade dock varit intressant att veta varför olika lärare, trots sin kritik mot avsaknaden av diskussioner i skolan om detta, tillämpar betygskriterierna och bedömer eleverna på samma sätt. Jag hoppas att någon i framtiden kommer att genomföra en sådan undersökning.

Uppsatsens slutsatser blir således positiva. För det första har undersökningen varit väldigt givande för mig personligen i min framtida yrkesroll som lärare. Jag kommer att ta med mig uppsatsens resultat ut i arbetslivet.

För det andra tycker jag att uppsatsens resultat är väldigt positiva för eleverna. Jag menar att de kan, utifrån de tre intervjuer som genomförts, räkna med en rättvis och likvärdig betygssättning. Intervjupersonernas syn på skolan, eleverna, lärarens uppgift, bedömning, betyg, betygskriterier och likvärdighet skiljer sig inte nämnvärt åt. Jag tolkar det som att de bedömer, sätter betyg och tillämpar betygskriterierna på samma sätt oberoende av om undervisningen bedrivs på ett praktiskt eller ett teoretiskt program.

7. Referensförteckning

7.1 Tryckt litteratur

Bursell, Barbro (1993). Intervjuer som kunskapskälla. I Eva Silvé-Garnert (red.), *Muntliga möten: om intervjuer i museernas samtidsdokumentation* (s 12 - 36). Stockholm: Nordiska museet.

Davidsson, Leif, Sjögren, Boo & Werner, Lars (2004). *Betyg: Grundskola, gymnasieskola, komvux*. Stockholm: Norstedts Juridik.

Egidius, Henry (1992). *Betygsättning och utvärdering i skola och utbildning*. Malmö: Gleerups.

Egidius, Henry (2002). *Pedagogik för 2000-talet*. Stockholm: Natur och Kultur.

Gerholm, Lena (1993). Fältarbete och intervjuer. I Eva Silvé-Garnert (red.), *Muntliga möten: om intervjuer i museernas samtidsdokumentation* (s 36 – 46). Stockholm: Nordiska museet.

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2001). *Examensarbetet i lärarutbildningen: undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget.

Kjaer Jensen, Mogens (1995); översättning: Sten Andersson. *Kvalitativa metoder för samhälls- och beteendevetare*. Lund: Studentlitteratur.

Krokmark, Tomas (2002). En tankes fall i praktiken – då den målrationala styrningen möter skolan. I Håkan Andersson (red.), *Att bedöma eller döma: Tio artiklar om bedömning och betygssättning* (s 57 – 77). Stockholm: Skolverket/Liber Distribution.

Skolverket (2004). *Likvärdig bedömning och betygssättning: allmänna råd och kommentarer*.
[www dokument].

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1368>

Skolverket (2000). *Nationella kvalitetsgranskningar 2000: Betygssättningen*. Stockholm:
Skolverket/Liber Distribution.

Svensk Facklitteratur (2005). *Regler för målstyrning. Skollagen, gymnasieförordningen,
läroplan, program mål, kursplaner, betygskriterier: Gymnasieskolan*. Upplands Väsby:
Svensk Facklitteratur.

7.2 Intervjuer

Intervju A. 2006-04-19. Cirka klockan 13.00-13.54. Gymnasieskola i södra Sverige.

Intervju B. 2006-04-19. Cirka klockan 14.30-15.42. Gymnasieskola i södra Sverige.

Intervju C. 2006-04-24. Cirka klockan 08.50-09.30. Gymnasieskola i södra Sverige.